

Ljudmil Dimitrov

BOLGARSKO- SLOVENSKI LITERARNI STIKI V PRETEKLOSTI IN DANES

V besedilu bom poskusil orisati poseben pogled slovenske percepcije bolgarske književnosti, torej tisto, kar je bilo integrirano v slovensko kulturo. To je pogojno lahko tudi pokazatelj, kaj Slovenci cenijo v bolgarski književnosti in splošneje, kakšen je bolgarski prispevek v južnoslovansko kulturno prostranstvo.

Vsak narod se opira na stebre, ki potrjujejo njegovo samostojnost, neodvisnost in vztrajnost kljub neizbežnim zgodovinskim, političnim in ideološkim okoliščinam ter preizkušnjam. Za Bolgare je ena od najmočnejših identifikacijskih točk vedno bila in tudi ostaja Beseda – tisto duhovno ozemlje, kjer se imamo ne brez razlogov za pionirje. Ogromnega pomena je dejstvo, da je stara bolgarska književnost najstarejša slovanska književnost, stara cerkvena slovanščina – po

blesteči polemiki svetega Cirila z zagovorniki trojezične teorije in po kulturnem in prosvetnem delu, ki ga je Ciril opravil skupaj s svojim starejšim bratom svetim Metodom – pa je postala tretji klasični jezik srednjeveške Evrope, ki je bil uzakonjen kot državni in uradno priznan in ki je zelo vplival na duhovni razvoj drugih slovanskih narodov.³⁴⁰ Za pravoslavne kulture velja, da poskuša vsaka biti originalna, vodilna, prvotna. Dovolj je, če omenimo samo dve – bizantinsko in rusko. (Staro)bolgarsko slovstvo in kultura, nastali nekaj stoletij po prvi in nekaj stoletij pred drugo, zavzemata posebno mesto v duhovnem kodeksu pravoslavnih Slovanov, točneje, v prostranstvu Slavie Orthodoxe.

Dva vala starobolgarske pismenosti in književnosti (9.–11. in 12.–14. stoletje) sta celosten kulturni fenomen, ki se ni formiral samo kot narodnostno samozavedanje v takrat največji slovanski državi, ki je bila kot prva v Evropi priznana kot samostojen subjekt, ampak tudi kot koristen primer za posnemanje, iz katerega izhajajo druge slovanske kulture. Druga pomembna lastnost starobolgarske kulture je, da po eni strani implicira politično voljo prosvetljenih vladarjev srednjeveške Bolgarije, da so zgradili državo kot delavnico znanja (Simeon I. Veliki je eden prvih carjev v Evropi, ki je končal priznano carigrasko visoko šolo, v kateri je štiri stoletja pred njim študiral tudi sv. Ciril). Po drugi pa je bila izraz celostne strategije in filozofije državnega ustroja, temelječega na hierarhičnem principu, v katerem zavzema znanje visoko mesto, Beseda pa je enaka vrhovnemu oblastniku, ki vlada po Božji volji, po njegovi meri in podobi. Prosvetljena družba (dvor in duhovščina) je sočasno zaprta družba, ki v določenem obdobju uporablja glagolico kot obliko tajne pisave, mistično iniciacijsko abecedo, po kateri so se lahko prepoznali somišljeniki. Gre za srednjeveško razumevanje sakralnosti vedenja, ki je lahko in mora biti dostopno samo njega vrednim. Z razvojem starobolgarske književnosti sta tesno povezani starosrbska in staroruska književnost, ki sta prevzeli ne samo njen jezik, po katerega modelu gradita svoje lastne visoke jezikovne norme, ampak tudi njen žanrski sistem kakor tudi splošnoslovansko problematiko. Na ta način je prevodna dediščina takrat razvitejše bizantinske kulture postopoma spodbujala pojav originalnih del, ki niso sledila grškim vzorom, temveč so postavljala temelje slovanskega ortodoksnega literarnega kanona. Po mnenju italijanskega slavista prof. Ricarda Piccia kulturni položaj v Bolgariji med 9. in 14. stoletjem »rodi novo literarno civilizacijo«³⁴¹ na evropski celini.

K tem razvojnim zgodovinskim dejavnikom je treba dodati tudi najpomembnejšega, žal neuspešnega: poskus, s katerim so si želeli Bolgari brez pomoči tujih sil izbojevati narodno svobodo, in sicer aprilsko vstajo leta 1876, ki ji je

340 Kot zanimivost naj omenim, da je tudi v 21. stoletju Bolgarija spet uzakonila cirilico kot tretjo uradno pisavo združene Evrope, in sicer s sprejemom v Evropsko unijo 1. januarja 2007.

341 Пикио, *Православното славянство*, str. 174.

sledil velik epski odmev v literaturi na prehodu iz 19. v 20. stoletje, spoštljivo pa odzvanja tudi v slovenski literaturi (cikel *Rapsodije bolgarskega goslarja. Slike iz zgodovine bolgarske vstaje* Antona Aškerca iz leta 1902).

Zelo pomembno je, da se zahodni in slovanski znanstveniki (zgodovinarji, folkloristi, lingvisti) že od druge polovice 18. stoletja resno zanimajo za Bolgare, s čimer so se med drugimi slovanskimi narodi pojavili prvi znanstveni podatki o bolgarski etnokulturni diaspori, o izvoru in posebnostih bolgarskega jezika, o njegovi zgodovini in ljudski psihologiji. Tukaj moramo najprej omeniti Hrvata Andrijo Kačića Miošiča z *Razgovorom ugodnim naroda slovinskoga* (1756), Nemca frančiškana Blasiusa Kleinerja z *Zgodovino Bolgarije* (1761) in Srba Jovana Rajiča z *Zgodovino slovanskih narodov* (1795). V 19. stoletju je Jernej Kopitar, izhajajoč iz svoje panonske teorije o starocerkvenoslovanskem izvoru spomenikov Cirila in Metoda, ki jo je kasneje razvijal Fran Miklošič, spodbujal velikega srbskega lingvista Vuka Karadžića, naj zbere podatke o bolgarskem jeziku in kulturi. Karadžić je leta 1822 na Dunaju izdal *Dodatek k sanktpeterburškim primerjalnim slovarjem vseh jezikov in narečij s posebnim ozirom na bolgarski jezik* in s tem dopolnil slovarje slovanskih jezikov, ki jih je v 17. stoletju naročila ruska vladarica Katarina Velika – v njih namreč bolgarski jezik ni bil zastopan. Rezultati njegovega raziskovanja so pomagali češkima znanstvenikoma, utemeljiteljema slovanske filologije, Jozefu Dobrovskemu in Pavlu Josefu Šafáriku, do konkretnije predstave o stari cerkveni slovanščini in starobolgarski literaturi ter k temu, da sta priznala jezik bolgarskih Slovanov za najstarejši slovanski knjižni jezik. Rezultat dolgoletnega folklornega preučevanja bosanskega Srba Stefana Verkovića je leta 1860 v Beogradu izdan zbornik *Narodne pesmi makedonskih Bolgarov*. Druga karizmatična osebnost, hrvaški škof Josip Juraj Strossmayer, je s 70.000 tedanjimi groši bratoma iz Struge, Dimitru in Konstantinu Miladinovu, pomagal, da sta v Zagrebu leta 1861 natisnila svoj znameniti folklorni zbornik *Bolgarske narodne pesmi*. Izrednega pomena je tudi delo zgodaj umrlega Ukrajince Jurija Venelina (1802–1939) *Stari in sodobni Bolgari v svojem političnem, narodopisnem, zgodovinskem in religioznem odnosu do Rusov* (1829), ki ga je napisal in izdal pri komaj 27 letih. Kot učitelj v kišinjovskem semenišču se je Venelin družil z Bolgari, kar je v njem zbudilo trajno zanimanje za bolgarsko zgodovino in kulturo. Še prej pa je ruski slavist Konstantin Kalajdovič v Moskvi izdal monografijo *Janez, eszarh bolgarski*.

Postopno sta se Bolgar in njegova zgodovina (oziroma jezik, kultura, slovanska identiteta) spremenila v objekt umetniškega zanimanja velikih slovanskih pisateljev in pesnikov, ki so v njem prepoznali nekaj, kar se od njih razlikuje in jim je hkrati podobno. Ni brez pomena, da sta utemeljitelj bolgarske teme v ruski kulturi in literaturi A. S. Puškin s svojo kratko povestjo *Kirdžali* (1834), 25 let za njim

pa I. S. Turgenjev z romanom *Pred nevihto* (1895) vzpostavila celovit ideološki in estetski koncept junaka Bolgara Dimitrija Insarova. Nedvomno spoštljivo in do neke mere presenetljivo pa je trajno zanimanje za Bolgare in Bolgarijo, ki je vzniknilo v slovenski literaturi v drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja. Že Prešeren v *Sonetnem vencu* omenja Trakijo, Orfeja in Staro planino (Hemus) ter Rodope, poseljene s Slovani. Za njim je o Bolgarih pisala pripovedovalka, pesnica in skladateljica Josipina Urbančič Turnograjska (1833–1854). Njeno *Povest o bolgarskem knezu Borisu* iz leta 1852, ki govori o pokristjanjevanju Bolgarov, je že naslednjega leta prevedel Konstantin Petkovič in je izšla v Carigradu. To je prvi prevod slovenskega literarnega dela v bolgarščino.³⁴² Kasneje se je interpretiranju bolgarskega hajduštva pridružil pesnik Josip Stritar, toda večjo prepoznavnost je dobil lirski ep z bolgarskimi motivi pesnika in duhovnika Simona Gregorčiča *Hajdukova oporoka* (1870). Gregorčičev učenec Josip Pagliaruzzi – Krilan je napisal balado *Smrt carja Samuela* in pesmi *Smrt Indža vojvode*, *Rod bolgarski* in *Stari hajduk*, ki so v različnih publikacijah izšle v drugi polovici sedemdesetih let 19. stoletja. Aškerc pa je objavil cikel *Rapsodije bolgarskega goslarja* ter tudi pesmi *Jek z Balkana* in *Šumi Marica*. Mednje gre prišteti tudi Zofko Kvedrovo s povestjo *Spominjajte se!* (zbornik *Iskre*, Praga, 1905), ki so jo že naslednje leto prevedli v bolgarščino in objavili v vplivni reviji *Bolgarska zbirka* št. 8.

V drugi in tretji četrtini 19. stoletja izstopa nekaj avtorjev, ki imajo posebne zasluge za poglobljanje literarnih odnosov med Bolgari in drugimi južnimi Slovani. Ljuben Karavelov (1823–1879) je bil eden prvih intelektualcev, ki so že v obdobju turške nadvlade pridobili filološko izobrazbo. V Moskvi se je povezal s kolonijo bolgarskih študentov, med katerimi najdemo Konstantina Miladinova, Rajka Žinzifova, Vasilakija Popoviča in Neša Bončeva. Skupaj z njimi je osnoval društvo *Bratsko delo*, ki je izdajalo istoimenski časnik. Leta 1861 je sodeloval v študentskih nemirih, leto prej pa ga je začela zaradi simpatiziranja z revolucionarnimi demokrati in obiskovanja njihovega prepovedanega krožka nadzirati policija. V Moskvi se je osebno seznanil s tedaj največjimi avtoritetami (M. Pogodinom, I. Aksakovom) in z ustvarjalnostjo velikih klasičnih avtorjev, kritikov in filozofov 19. stoletja, posebej z Ukrajinci Gogoljem, Ševčenkom in Vovčokom, hkrati pa tudi z Belinskim in Puškinom. Gogoljev slog je nedvomno najmočnejše vplival na še ne povsem izoblikovanega literata, kar je mogoče občutiti tudi v njegovi povesti *Bolgari iz starih časov*, napisani leta 1868 v ruščini, ki jo je avtor sam kasneje tudi prevedel. V slovenščino je bil njen reprezentativni odlomek preveden že v 19. stoletju, leta 1899 je bil objavljen v drugi številki tedaj priljubljene goriške revije *Venec slovanskih povestij*.

Najbolj karizmatična osebnost bolgarskega preporeda in poosebljen je narodnega duha je genialni pesnik in ideolog Hristo Botev (1848–1876). Njegovo

342 Роде, Ранните литературни интереси, str. 3.

kratko, le 28 let dolgo življenje, ki je hkrati vzvišeno, tragično ter v celoti vpeto v kontekst turške nadvlade, je najbolj navdihujoč in dostojen zgled za Bolgare. Zanje imajo njegovi verzi enak identifikacijski značaj kakor Prešernovi za Slovence. Izjemna čast je, da je bila njegova poezija večkrat prevedena v slovenščino, ob stoti obletnici njegove smrti leta 1976 pa je izšla tudi posebna izdaja njegovih pesmi v prevodu izredne prevajalke iz bolgarskega jezika Katje Špur. Prav stvaritve Boteva so navdihnile pesnike, kot sta Gregorčič in Krilan, Aškerc pa vsako od svojih pesmi v Rapsodijah bolgarskega goslarja začne s citatom enega od njegovih verzov v originalu. Za epigraf celotnega cikla si izbere kitico, ki je sveta v zavesti Bolgarov, iz balade Hadži Dimiter:

Ta, ki je v boju pal za svobodo,
ta ne umre. Za njim pa žaluje
nebes in zemlja z živo naravo,
pevec pa v svoje pesmi ga kuje!³⁴³

Literarno delo Ivana Vazova (1850–1921) je posebna vrednost v razvoju nove bolgarske književnosti. Samo dve leti mlajši od Boteva se je zaposlil kot pomočnik na šoli njegovega očeta v Kaloferu, nato končal gimnazijo v Plovdivu, kasneje pa emigriral v Romunijo in Rusijo. Od leta 1889 je živel v Sofiji. Leta 1881 je bil izbran za akademika. Več kot tri desetletja je bil eden od njegovih najboljših prijateljev Slovenec Anton Bezenšek. Bezenšek je bil rojen 15. aprila 1854 v vasi Bukovje. Bil je utemeljitelj bolgarske stenografije in glavni stenograf bolgarskega državnega zbora od leta 1879 do 1884. Kasneje je bil učitelj v Plovdivu in predavatelj na sofijski univerzi. Na koncu svojega življenja je pridobil bolgarsko državljanstvo. Umrli je v Sofiji 11. decembra 1915.

Kljub temu da je pisal pripovedke, povesti, romane, zgodovinske drame in komedije, potopise, eseje in književne kritike ter prevajal besedila tujih avtorjev, je Vazov v narodni zavesti predvsem »pesnik« (v bolj arhaičnem smislu se poezija razume kot ekvivalent celotne književnosti). Najbolj znane in citirane so njegove lirske in socialne kratke pesmi ter tudi pesnitve iz njegovega najbolj izvirnega lirsko-epskega cikla *Epopėja pozabljenih* – dela, ki je vplivalo na Aškerčeve *Rapsodije bolgarskega goslarja*. Epopeja pozabljenih je cikel, sestavljen iz 12 pesnitev (12 je sakralno število), kjer so heroji in dogodki predstavljeni v biblijskem kontekstu. Kronologija zajema celotno obdobje bolgarskega preporoda od njegovega absolutnega začetka (Paisij Hilendarski) do zadnje usodne bitke Bolgarov proti Turkom – bitke pri starogorskem prelazu Šipka 11. avgusta 1877; ta cikel ima funkcijo bolgarskega ustnega panteona. Aškerc je prepesnil »ep« Vazova in vanj

³⁴³ Botev, str. 41.

vklučil tudi junake, ki jih bolgarski avtor ni. Najbolj znano delo našega patriarha, prvi bolgarski roman *Pod jarmom*, je že leta 1938 prevedel France Bevk, knjiga pa je bila ponatisnjena leta 1962.

Eden od večnih stereotipov bolgarske književnosti je junak Aleka Konstantinova (1863–1897) Baj Ganjo. Po kratkem obisku Amerike (1893) se je v njem porodila genialna ideja, ki je bolgarski prispevek v svetovno literarno dediščino. Do nedavnega balkanski suženj, novonastali malenkostni buržuj, na začetku enostavno komičen, a kasneje strašen, pooseblja popačeno stran resničnosti po osvoboditvi: Baj Ganjo. To ime se danes uporablja kot slabšalni izraz za Bolgara, a ko se je delo prvič pojavilo, se je vnela vroča polemika »za« in »proti« avtentičnosti likov. Tako ali drugače se *Baj Ganjo. Neverjetne zgodbe o sodobnem Bolgaru* (1895) konča v nostalgичnem tonu in z idealizacijo preteklosti, značilno za osemdeseta leta, in v tradicijo retrospektivnih poglavij iz 19. stoletja uvede vizionarski aspekt. Junak je postavljen v ekstremne situacije in prikaže razhajanje med kulturnimi vedenjskimi modeli v razvitem zahodnem svetu ter navidezno bolgarsko demokracijo. V besedilo je vključena fabula Boccaccievega *Dekameron*a, siže začetnega potovanja, značilen za pikareskni roman, osebnotna dvojica gospodar – podložnik se posledično spremeni, hierarhični odnosi se spreobrnejo. To je karierni in buržoazni roman ter politična groteska. Delo je v slovenščino prevedel Živan Žun in je bilo izdano v Ljubljani leta 1942.

Petko Todorov (1879–1916) je bil najmlajši član kroga Misel in avtor z najbolj originalnim odnosom do žanra – pisal je predvsem idile in drame. Pomembno je, da je bil prvi raziskovalec sprejemanja bolgarske literature pri drugih slovanskih narodih in da je v svoji disertaciji *Odnos Slovanov do bolgarske književnosti* (1903) objavil izčrpne podatke o zanimanju Slovencev do Bolgarov na področju kulture in literature. Zapisal je, da, »čeprav ta dva naroda, bolgarski in slovenski, geografsko zavzemata dve skrajni točki, eni vzhodni in drugi zahodni del Južnih Slovanov, ni nič motilo Slovencev, da ne bi sledili tako hitremu napredku Bolgarije in njene literature«.

»Večna in sveta«, največja bolgarska pesnica, ki je legitimirala žensko občutenje sveta in vitalnost ter ga enakopravno postavila ob bok prioritetenemu »moškemu« literarnemu svetu, dvakrat predlagana za Nobelovo nagrado za književnost, Elisaveta Bagrjana (1893–1991) ni bila samo najbolj uporniški glas v liriki generacije Desanke Maksimović iz Srbije ter Marine Cvetajeve in Ane Ahmatove iz Rusije, s katerimi se je poznala osebno, temveč tudi Bolgarka, ki je bila najbolj predana Sloveniji in slovenski kulturi in ki je niso za šalo klicali »Slovenka«. Pravzaprav nam je informacijo o tem že leta 1938 podal France Bevk v kratkem, vendar bogatih, dragocenih in pozitivnih informacij polnem potopisu *Deset dni v Bolgariji (Potopisne črtice)*: »Elizabeta Bagrjana, ki jo v Sofiji

na splošno imenujejo ‚Slovenka‘, skoraj vsako leto prebije nekaj časa v Sloveniji; v svoji zadnji zbirki *Srce človeško* je priobčila tri sonete pod naslovom: *Slovenski večeri*.«³⁴⁴ Leta 1978 je Mladinska knjiga izdala njeno samostojno pesniško zbirko, eno redkih prevedenih knjig bolgarske poezije po koncu druge svetovne vojne. Leta 2011 je pri Študentski založbi izšla obsežna raziskava *Bagrjana in Slovenija*, ki sta jo napisala Ljudmil Dimitrov in Ljudmila Malinova - Dimitrova. V njej je objavljen tudi njen celoten opus, posvečen Sloveniji.

Bagrijanini prvi knjigi *Večna in sveta* (1927) sta sledili pesniški zbirki, ki sta izoblikovali njen izvirni pesniški izraz: *Mornarjeva zvezda* (1932) in *Srce človeško* (1936). V slednji je že opazna njena ljubezen do Slovenije in čustvena povezanost z deželo – z »zeleno oazo brezskrbnosti in počitka«, domovino Triglava, ajde in »mirnega naroda, v mukah zraslega«. ³⁴⁵

Zasluge za zблиžanje Bagranje s Slovenijo gre pripisati znanemu umetnostnemu zgodovinarju, diplomatu, pisatelju, kritiku in prevajalcu Izidorju Cankarju (1886–1958). Njuno poznanstvo prek PEN-kluba v Ljubljani, ki se je začelo leta 1932, je preraslo v dolgoletno prijateljstvo, ki se je ohranilo vse do njegove smrti. Posebej plodna v njunih medčloveških in ustvarjalnih odnosih so bila trideseta leta, ko je Bagrjana (kot razlaga tudi France Bevk) skoraj vsako leto preživljala počitnice pri družini Cankar. V enem izmed svojih poznih spominov piše: »Profesor Cankar je bil velik erudit. Izdal je deset knjig študij umetnosti. Njegova žena in njeni bratje so bili premožni, aristokrati. Pri njih sem bila v gosteh en mesec, v Vikrčah pri Ljubljani. Imeli so ogromno konjušnico, posebno hišo za lovske pse, s konji so hodili na lov. Kot v filmih. Doma so imeli celo krokodila.« Na drugem mestu dodaja: »Izidor Cankar (...) me je imel zelo rad. Umrl je z mojim imenom na srcu: ‚Eh, Liza, Liza, moja Liza!‘ To je rekel in izdihnil, mi je napisala njegova negovalka, ko je umrl.«³⁴⁶ Tudi v enem najtežjih trenutkov, ko sta Izidor Cankar in njegova žena Niča prebolevala smrt svoje triletne hčerke Kajtimire, je bila pesnica tista, ki jima je bila najbližja. Punčka je navdihnila Bagrjano, da je leta 1938 izdala otroški ciklus *Zvezdice*. Nekaj prekrasnih lirskih pesmi je posvetila Cankarju, ta pa jih je nekaj prevedel, med njimi tudi mojstrovino *Večna*. Pri izdaji pesniškega zbornika *Slovanski poeti*, ki je izšel leta 1948 v Sofiji, je Bagrjana sodelovala z največjim številom prevodov iz slovenskega jezika, med prevedenimi pesniki pa so bili tudi Oton Župančič, Alojz Gradnik, Igo Gruden in Matej Bor. Pozneje je v zborniku svojih izbranih prevodov, ki je izšel leta 1979, pesnica dodala še verze Ivana Cankarja, Mirana Jarca, Mileta Klopčiča in Ceneta Vipotnika. Zanimivo dejstvo v njeni biografiji kot tudi v zgodovini bolgarsko-slovenskih kulturnih vezi

344 Bevk, *Deset dni v Bolgariji*, str. 86.

345 Malinova-Dimitrova, Dimitrov, *Bagrjana in Slovenija*, str. 138.

346 Огнянова (ur.), *Нестинарска съдба* : str. 147, 312.

je njen portret, ki ga je narisal slikar Božidar Jakac leta 1933. Na pobudo Elisavete Bagrjane in v njenem prevodu je bila 27. oktobra 1948, ob tridesetletnici smrti Ivana Cankarja, v narodnem gledališču v Sofiji kot edina od njegovih iger do sedaj v bolgarščini uprizorjena drama – *Kralj na Betajnovi*, v režiji Krstja Mirskega. Pesnica je umrla v Sofiji 23. marca 1991, stara skoraj sto let.

Stefan Lazarov Kostov (1879–1939), tradicionalno skrajšano navajan in omenjan kot St. L. Kostov, je avtor šestih pomembnih del s področja etnologije, ki so rezultat preučevanja življenja zahodnih Bolgarov, in približno dvajsetih dramskih del, med katerimi je največ komedij. Med najbolj znane spadajo *Zlati rudnik* (1925), *Morska bolezen* (1929), *Novo pristanišče* (1931), *Kobilice* (1931) in *Komedija brez imena* (1938). Njegova najpomembnejša, za bolgarski gledališki repertoar klasična dela pa so *Golemanov* (1927), *Žensko carstvo* (1931) in *Vrač* (1933). Pomembno dejstvo v zgodovini slovensko-bolgarskih dvostranskih kulturnih odnosov je, da je St. L. Kostov edini bolgarski dramatik, ki so ga postavljali na slovenske odre skoraj sedemdeset let. Njegovo komedijo *Golemanov* so igrali 7. junija 1934 v ljubljanski Drami v prevodu Rasta Pustoslemška in v režiji Osipa Šesta, 21. januarja 1936 pa je bila v Mariboru premiera *Zlatega rudnika*, ki ga je prevedel Jan Šedivy, režiral pa Jože Kovič. V gledališkem listu ljubljanskega gledališča je pisalo: »Prvič stopa na oder slovenskega gledališča bolgarski dramatik, in sicer eden onih, ki so si že pridobili pot preko domačih meja. Da bi bil ta začetek ugoden za vse, da bi zvedeli po ovinkih, da je tudi bolgarsko gledališče zvedelo o nas in o naši dramatiki.« O umetniški prepričljivosti tega dela pa je bilo rečeno: »V tem je vrlina Kostove kreativne sile. V teh momentih, ko pusti svojega junaka, da v mislih okusi slast oblasti, je izredno zanimiv in psihološko resničen.«³⁴⁷

Kot je bilo že omenjeno, je bila proza tridesetih let 20. stoletja zelo inovativna. Najpomembnejši avtor tistega časa, domiseln v poetiki, in stilistični vrh bolgarske beletristike je bil Jordan Jovkov (1880–1937). Jovkov tudi slovenskemu bralcu ni neznan, čeprav so njegova zadnja dela izšla že pred več kot pol stoletja. Takoj po pisateljevi smrti, leta 1938, je pri založbi Modra ptica v Ljubljani izšla samostojna izdaja njegove povesti *Žanjec*, ki jo je prevedel Alojzij Bolhar. Naša knjiga je natisnila cikel pripovedi *Domačija na meji*, ki ga je prevedel Živan Žun, leta 1950 in 1951 pa sta v založništvu SKZ drug za drugim luč sveta ugledala prevoda Alojzija Bolharja *Šibilj in druge novele* in Toneta Potokarja *Ko bi mogle govoriti*. Iz tega bi lahko sklepali, da je Jovkov slovenski publiki kot dramatik manj znan, toda dejstvo je, da imajo njegove drame skromnejšo umetniško vrednost.³⁴⁸

Dne 9. septembra 1944 je v Bolgariji začel pohod na oblast komunistični režim, ki je na oblasti vztrajal do padca Berlinskega zidu leta 1989. To obdobje,

³⁴⁷ Šest, Kostov, str. 1-2.

³⁴⁸ Jovkov je avtor štirih dram: *Albena* (1928), *Milijonar* (1930), *Borjana* (1932) in *Navaden človek* (1935). Na repertoarje sta najpogosteje uvrščeni *Albena* in *Borjana*.

za katerega so značilne ideološke prepovedi in politična represija ter cenzure, avtocenzure in druge diskriminacijske prakse, ki so nadzorovale kulturo, ni povsem enoznačno, zato je potrebna njegova pozorna analiza brez emocij. Posebej pomembno je, da je z razvojem elektronskih medijev in kina to najbolj podrobno dokumentirano obdobje razvoja bolgarske kulture, kar ne samo pomaga pregledu nad njim, ampak ta pregled v veliki meri tudi omejuje. Petinštiridesetletno komunistično upravljanje je imelo faze, ki so jih v glavnem določale politične težnje (vključno s kulturno politiko) Sovjetske zveze, pod katere vpliv je po usodnem srečanju Churchilla, Roosevelta in Stalina na Jalti od 4. do 11. februarja 1945 padla tudi Bolgarija s soglasno razdelitvijo Evrope na vplivna območja velikih sil. Simbolni osebi na čelu države v tistem času sta bili Georgi Dimitrov (1882–1949), predsednik vlade od 1946 do 1949, in Todor Živkov (1911–1998), od 1954 do 1989 nezamenljivi prvi vodja. Dimitrov, mednarodno znan kot »heroj iz Leipziga«, je oblast v Bolgariji prevzel po insceniranem referendumu novembra 1946, na katerem je zmagala ideja o »narodni republiki«, ustavna monarhija pa je propadla. Kot ministrski predsednik je postavil osnove totalitarne države sovjetskega tipa in vodil nedosledno notranjo in zunanjo politiko, ki je v prvi vrsti povezana z bolgarsko-jugoslovanskimi odnosi, ki so ostali napeti celo 20. stoletje. Živkov je nadaljeval skoraj isto politiko. Od oblasti se je poslovil 10. novembra leta 1989.

Na koncu navajam seznam v slovenščino prevedenih del bolgarske književnosti in del slovenske književnosti, prevedenih v bolgarščino v zadnjem obdobju.

2003

Щегер, Алеш. *Кашимир: избрани стихотворения*. София: ПАН, 2003. Превела от словенски език Стефка Хрусанова.

2005

Gospodinov, Georgi. *Naravni roman*. Ljubljana: Študentska založba, 2005. Prevod iz bolgarščine Borut Omerzel.

Ости, Йосип. *Сараевска книга на мъртвите*. София: Балкани, 2005. Превод от словенски Ганчо Савов.

2006

Radičkov, Jordan. *Kruto razpoloženje*. Ljubljana: Slovenska matica, 2006. Prevod iz bolgarščine Eva Šprager.

2007

Bojčev, Hristo. *Orkester Titanik*. Nova Gorica: SNG Nova Gorica, 2007. Prevod iz bolgarščine Borut Omerzel.

Кведер, Зофка. Любов. Драма в едно действие. В: *Годишник на Театрален колеж "Любен Гройс"*. Година I, книжка 1., София: Фондация „Любен Гройс“ 2007 г., стр. 77–93. Превод от словенски Людмил Димитров.

Морето. 15 български поети. Двуетично издание. Любляна: Mladinska knjiga, 2007. Съставител Людмил Димитров, превод Борут Омерзел, Ева Шпрагер, Йелена Милкович, Метод Чепар, Ана Дърк, Яро Самобор, Ивана Ангелова, Намита Субиото, Гашпер Зупанчич, Миха Амон, Горан Майсторович, Ангелика Ергавер, Нина Чакарнич. Съдържа произведения от Константин Величков, Кирил Христов, Пейо Яворов, Николай Лилиев, Дора Габе, Елисавета Багряна, Иван Пейчев, Александър Геров, Валери Петров, Христо Фотев, Биньо Иванов, Борис Христов, Милена Лилова, Петя Дубарова, Камелия Кондова.

Morje. 15 bolgarskih pesnikov. Dvojezična izdaja. Sestavil Ljudmil Dimitrov. Ljubljana: Mladinska knjiga 2007. Prevajalci: Borut Omerzel, Eva Šprager, Jelena Miljković, Metod Čepar, Ana Drk, Jaro Samobor, Ivana Angelova, Namita Subiotto, Gašper Zupančič, Miha Amon, Goran Majstorović, Angelika Ergaver, Nina Čakarić. Vsebuje pesme Konstantina Veličkova, Kirila Hristova, Peja Javorova, Nikolaja Lilieva, Dore Gabe, Elisavete Bagrjane, Ivana Pejčeva, Aleksandra Gerova, Valerija Petrova, Hrista Foteva, Binja Ivanova, Borisa Hristova, Milene Lilove, Petje Dubarove, Kamelije Kondove.

2008

Dimova, Teodora. *Matere.* Ljubljana: Modrijan, 2008. Prevod iz bolgarščine Kristina Sever.

Антология на българската литература, том 1. Любляна: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2008. Съставител д-р Людмил Димитров, превод Ивана Ангелова, Франце Беук, Метод Чепар, Ана Дърк, Ангелика Ергавер, Роберт Грошел, Катя Хорват, Таня Хозян, Теа Летоня, Горан Майсторович, Матей Метерц, Домен Мезег, Йелена Милкович, Сандра Оман, Борут Омерзел, Нежа Перко, Аня Побержник, Тоне Потокар, Таня Радович, Матей Роде, Яро Самобор, Анже Стрехар, Ева Шпрагер, Катя Шпур, Гашпер Зупанчич, Живан Жун. Съдържа: българско народно творчество, произведения от Кирил, Методий, Климент Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, апокрифи, Евтимий Търновски, Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Добри Чинтулов, Петко Славейков, Любен Каравелов, Христо Ботев, Иван Вазов, Стоян Михайловски, Алеко Константинов, Елин Пелин, Пенчо Славейков, Петко Тодоров, Кирил Христов, Пейо Яворов, Николай Лилиев, Димчо Дебелянов, Христо Смирненски.

Antologija bolgarske književnosti 1. Besedila izbral dr. Ljudmil Dimitrov. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2008. Vsebuje: bolgarsko narodno slovstvo, Ciril, Metod, Kliment Ohridski, Konstantin Preslavski, Janez Ekzarh, Černorizec Hraber, apokrifi, Evtimij Trnovski, Paisij Hilendarski, Sofronij Vračanski, Dobri Čintulov, Petko Slavejkov, Ljuben Karavelov, Hristo Botev, Ivan Vazov, Stojan Mihajlovski, Aleko Konstantinov, Elin Pelin, Penčo Slavejkov, Petko Todorov, Kiril Hristov, Pejo Javorov, Nikolaj Liliev, Dimčo Debeljanov, Hristo Smirnenski. Prevajalci: Ivana Angelova, France Bevk, Metod Čepar, Ana Drk, Angelika Ergaver, Robert Grošelj, Katja Horvat, Tanja Hozjan, Tea Letonja, Goran Majstorović, Matej Meterc, Domen Mezeg, Jelena Miljković, Sandra Oman, Borut Omerzel, Neža Perko, Anja Poberžnik, Tone Potokar, Tanja Radovič, Matej Rode, Jaro Samobor, Anže Strehar, Eva Šprager, Katja Špur, Gašper Zupančič, Živan Žun.

2009

Антология на българската литература, том 2. Любляна: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009. Съставител д-р Людмил Димитров, превод Димитър Анакиев, Ивана Ангелова, Алойзий Болхар, Изидор Цанкар, Малка Чех, Метод Чепар, Ана Дърк, Ангелика Ергавер, Роберт Грошел, Катя Хорват, Ловро Козамерник, Горан Майсторович, Матей Молан, Сандра Оман, Борут Омерзел, Катя Пистор, Тоне Потокар, Яро Самобор, Намита Субиото, Ева Шпрагер, Катя Шпур, Нина Завашник, Гашпер Зупанчич, Мая Жвокел. Съдържа произведения от Гео Милев, Асен Разцветников, Никола Фурнаджиев, Йордан Йовков, Стефан Л. Костов, Елисавета Багряна, Атанас Далчев, Георги Райчев, Чавдар Мутафов, Светослав Минков, Ангел Каралийчев, Никола Вапцаров, Александър Вутимски, Димитър Талев, Емилиян Станев, Димитър Димов, Дора Габе, Александър Геров, Валери Петров, Блага Димитрова, Йордан Радичков, Ивайло Петров, Константин Илиев, Борис Христов, Константин Павлов, Румен Леонидов, Валери Стефанов, Георги Господинов, Иван Пейчев, Добри Жотев, Иван Радоев, Христо Фотев, Николай Кънчев, Стефан Цанев, Биньо Иванов, Екатерина Йосифова, Калин Донков, Калина Ковачева, Иван Методиев, Кирил Кадийски, Златомир Златанов, Добромир Тонев, Георги Рупчев, Силвия Чолева, Владимир Левчев, Бойко Ламбовски, Мирела Иванова.

Antologija bolgarske književnosti 2. Besedila izbral dr. Ljudmil Dimitrov. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009. Vsebuje: Geo Milev, Asen Razcvetnikov, Nikola Furnadžiev, Jordan Jovkov, Stefan L. Kostov, Elisaveta Bagrjana, Atanas Dalčev, Georgi Rajčev, Čavdar Mutafov, Svetoslav Minkov, Angel Karalijčev, Nikola Vapcarov, Aleksander Vutimski, Dimitar Talev,

Emilijan Stanev, Dimiter Dimov, Dora Gabe, Aleksander Gerov, Valeri Petrov, Blaga Dimitrova, Jordan Radičkov, Ivajlo Petrov, Konstantin Iliev, Boris Hristov, Konstantin Pavlov, Rumen Leonidov, Valeri Stefanov, Georgi Gospodinov, Ivan Pejčev, Dobri Žotev, Ivan Radoev, Hristo Fotev, Nikolaj Knčev, Stefan Canev, Binjo Ivanov, Ekaterina Josifova, Kalin Donkov, Kalina Kovačeva, Ivan Metodiev, Kiril Kadijski, Zlatimir Zlatanov, Dobromir Tonev, Georgi Rupčev, Silvija Čoleva, Vladimir Levčev, Bojko Lambovski, Mirela Ivanova. Prevajalci: Dimitar Anakiev, Ivana Angelova, Alojzij Bolhar, Izidor Cankar, Malka Čeh, Metod Čepar, Ana Drk, Angelika Ergaver, Robert Grošelj, Katja Horvat, Lovro Kozamernik, Goran Majstorović, Matej Molan, Sandra Oman, Borut Omerzel, Katja Pistor, Tone Potokar, Jaro Samobor, Namita Subiotto, Eva Šprager, Katja Špur, Nina Zavašnik, Gašper Zupančič, Maja Žvokelj.

Leonidov, Rumen. *Z vrha jezika. Izbrane pesmi*. Besedila izbral in spremno besedo napisal Ljudmil Dimitrov. Ljubljana: Študentska založba, 2009. Prevedli: Metod Čepar, Borut Omerzel in Namita Subiotto.

Savov, Gančo. *Moja slovenska biografija. Past za sovražnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 2009. Prevod iz bolgarščine: Eva Šprager in Borut Omerzel.

Todorov, Petko. Sončna svatba. Idila. V: *Slovanske sončne zgodbe*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009, str. 31–40. Prevod iz bolgarščine Domen Krvina in Matej Meterc.

Грегорчич, Симон. *Заветът на хайдутина*. Поема. В: *Литературен вестник*, бр. 3, 21.–27. януари 2009. Превод от словенски език Людмил Димитров.

Stefanov, Valeri. *Izgubljena osla. Sedem zvitkov, posvečenih Animal Messianum*. Spremno besedilo napisal Ljudmil Dimitrov. Maribor: Hiša knjig, Založba KMŠ, 2009. Prevod iz bolgarščine Borut Omerzel in Eva Šprager.

Ости, Йосип. *Къща от език. Поезия*. София : Алтера, 2009. Превод от хърватски и словенски Людмила Миндова

2010

Добник, Иван. *Рансодия в мразовитото време*. Стихове. София.: Балкани, 2010. Превод от словенски език Ганчо Савов.

2011

Malinova-Dimitrova, Ljudmila, Ljudmil Dimitrov. *Bagrjana in Slovenija*. Ljubljana: Študentska založba, 2011. Prevod iz bolgarščine Namita Subiotto in Metod Čepar.

Bagrjana, Elisaveta. Pesmi. V: *Bagrjana in Slovenija*. Ljubljana: Študentska založba, 2011, str. 182–220. Prevod iz bolgarščine Katja Špur, Izidor Cankar, Lojze Krakar, Ana Drk, Namita Subiotto, Vera Albreht.

Тук глътка, там глътка. Съвременна словенска поезия. Редактор Людмил Димитров. София : Факел, 2011. Барбара Корун, Изток Осойник, Тина Козин, Тоне Шкрянец, Татяна Т. Ямник, Яни Ковачич, Тая Крамбергер. Превод от словенски език Людмила Миндова, Цветомира Гергинова, Полина Фичева, Таня Петрова, Димана Митева, Катя Попова, Ева Шпрагер. Съставител Ева Шпрагер.

Щегер, Алеш. *Единственият обитател на камъка.* Поезия. Съставител и превод от словенски език Людмил Димитров. София : Факел, 2011.

Янчар, Драго. *Градителят. Митът за Дедал.* Роман. София : Балкани, 2011. Прев. от словенски Ганчо Савов.

2012

Stratiev, Stanislav. *Balkanski sindrom.* Ljubljana: KUD Literatura, 2012. Izbral in spremno besedo napisal Ljudmil Dimitrov. Prevod iz bolgarščine Namita Subiotto.

Šest bolgarskih dram. Zbornik. (Petko Todorov, Zidarji; Anton Strašimirov, Vampir; Račo Stojanov, Mojstri; Jordan Radičkov, Januar; Stefan Canev, Zadnja Sokratova noč; Jana Dobрева, Novembrska vročina) Prevedli iz bolgarščine: Sandra Oman, Katja Horvat, Gašper Zupančič, Metod Čepar, Nina Zavašnik, Jaro Samobor. Sofija: Fasel, 2012. Besedila izbral in spremno besedilo napisal Ljudmil Dimitrov.

Крамбергер, Наташа. *Небеса в къпините.* Роман. Русе: МД Елиас Канети, 2012. Редактор Людмил Димитров. Прев. от словенски Ганчо Савов

Ости, Йосип. *Ябълката на Сезан.* Поезия. София: Панорама, 2012. Превод от словенски Людмила Миндова.

2013

Малинова-Димитрова, Людмила, Людмил Димитров. *Багряна и Словения. Документално изследване.* София: Факел, 2013.

За какво говорим? Словенска кратка проза 1990–2004. София. Факел, 2013. Съставител Митя Чандър, Превод от словенски език Ева Шпрагер и Людмил Димитров. Под редакцията на д-р Людмил Димитров.

Янчар, Драго. *Тази нощ я видях.* Роман. София: Алтера, 2013. Превод от словенски език Людмил Димитров. Редактор Людмила Малинова-Димитрова.

Дебеляк, Алеш. *Край на носталгията.* Поезия. София: Издателство за поезия Да, 2013. Превод от словенски Людмила Миндова.

Прегъл, Славко. *Сребро от синята пещера.* София: Емас, 2013. Превод от словенски език Ганчо Савов.

2014

Дебнейки Годо. Пет съвременни словенски пиеси. (Евалд Флисар, *Нора Нора*; Драго Янчар, *Дебнейки Годо*; Винко Мьодерндорфер, *Прекрасен ден за умирање*; Матяж Зупанчич, *Владимир*; Симона Семенич, *5момченца.si*).
София: Факел, 2014. Прев. от словенски Людмил Димитров, Иван Димитров

Словенска поезия. (Е. Коцбек, К. Шпур, М. Бор, И. Минати, Ц. Злобец, Л. Кракар, Т. Паучек, Я. Менарт, Д. Зайц, Г. Стърниша, К. Кович, В. Тауфер, С. Вегри, Ф. Форстнерич, М. Кошута, С. Макарович, Н. Графенауер, Т. Шаламун, Т. Кунтнър, М. Кравос, Й. Ости, М. Деклева, А. Медвед, И. Светина, М. Йесих, Ю. Детела, П. Колшек, И. Осойник, Б. А. Новак, И. Загоричник, З. Певец, М. Винцетич, Б. Мозетич, М. Елснер Грошел, Д. Анакиев, Ц. Беуц, И. Добник, А. Дебеляк, А. Ихан, М. Видмар, Б. Корун, И. Стропник, П. Репар, Л. Ступица, А. Щегер.) София: Балкани, 2014. Превод Ганчо Савов.

Храстел, Станка. *Стихотворения.* Във: [Fakel.bg: http://fakel.bg/index.php?t=4548](http://fakel.bg/index.php?t=4548), 4. 6. 2014. Бележка и превод от словенски Людмил Димитров.

Палиаруци-Крилан, Йосип. *Смъртта на Цар Самуил.* Във: <http://www.fakel.bg/index.php?t=3930>, 6. 10. 2014 Превод от словенски Людмил Димитров.

2015

Флисар, Евалд. *Наблюдателят.* Роман. София: Нов Златорог, 2015. Превод от словенски Людмил Димитров.

Landžev, Ivan. *Pesmi. Prevod iz bolgarščine Namita Subiotto. V: Sodobnost. Revija za književnost in kulturo*, 79, 11. november 2015, str. 1482–1490.

Шаламун, Томаж. *Кой кой е.* Поезия. Превод от словенски Людмила Миндова. София: Издателство за поезия Да, 2015.

2016

Цанкар, Иван. *Еротика.* Поезия. Съставителство, превод от словенски и коментарен апарат Людмил Димитров. София: Нов Златорог 2016.